

Número 43 (desembre 2019)

INICI / EL GOVERN OBERT ALS NOUS ESTATS DIGITALS. QUINES BIBLIOTEQUES PER A QUINA CIUTADANIA?

El govern obert als nous estats digitals. Quines biblioteques per a quina ciutadania?

 Versión castellana

 English version

 Metadades

Ismael Peña-López

Director general de Participació Ciutadana i Processos Electorals
Generalitat de Catalunya

ipena@uoc.edu

DOI: <https://dx.doi.org/http://dx.doi.org/10.1344/BiD2019.43.1>

Citació recomanada

Peña-López, Ismael (2019). "El govern obert als nous estats digitals : quines biblioteques per a quina ciutadania?". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 43 (desembre). <<http://bid.ub.edu/43/pena.htm>>. DOI: [http://dx.doi.org/http://dx.doi.org/10.1344/BiD2019.43.1](https://dx.doi.org/http://dx.doi.org/10.1344/BiD2019.43.1) [Consulta: 03-11-2019].

Paraules clau: Administració electrònica, Aprenentatge permanent, Accés a la informació, Biblioteques, Accés obert

Keywords: Electronic administration, Lifelong learning, Information access, Libraries, Free access

---

1 Introducció

"Que no hi hagi un sol ajuntament de Catalunya que deixi de tenir, a part dels serveis de policia, la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera".

Les paraules són d'Enric Prat de la Riba. Les va dir el 6 d'abril de 1914 durant el discurs inaugural com a president de l'Assemblea de la Mancomunitat de Catalunya, que just acabava de constituir-se.

Més enllà de la importància històrica per als catalans, la visió de Prat de la Riba és la d'un canvi d'època de caràcter universal: endarrerida durant més d'un segle l'arribada de la Revolució Industrial a Espanya, i implantada encara de forma poc decidida durant mig segle més, Prat de la Riba encara el segle xx amb un programa polític de transformació social radical: l'Estat com a proveïdor del marc normatiu i el compliment de la llei, l'accés al coneixement i les comunicacions. El primer grup de funcions (marc regulador, seguretat) són les clàssiques dels estats (i fins i tot dels assentaments humans més simples durant milers d'anys). Les funcions relatives a l'educació i l'accés al coneixement són revolucionàries si tenim en compte que es dirigien a tota la població i no només a les elits —tot i que, en part, sí per servir a aquestes darreres: malgrat que aquest sigui un altre debat, és rellevant retenir la dada. Finalment, les funcions relatives a les comunicacions tenen ja un caràcter radicalment diferent d'aquestes mateixes funcions preses segles enrere: lluny de l'abastiment de la població i la mobilització dels exèrcits, el telèfon i les carreteres passen a ser infraestructures civils per a l'articulació de les societats (i dels estats) industrials.

Cent anys més tard podríem calcar el discurs. Variarien poc o gens les paraules; els conceptes, però, canviarien substancialment. Ni la seguretat, ni l'accés al coneixement ni les comunicacions són al segle XXI —ni seran mai més— el que van ser al segle xx.

2 La seguretat

L'accés a la xarxa, al ciberespai, ha obert davant les persones un nou espai que és a mig camí entre un no-espai, un lloc de pas, conjuntural (Augé, 1995) i un nou entorn (Echeverría, 1999) que, sense entrar en la utopia de Barlow (1996), sí que suposa noves maneres de ser i d'estar.

Si l'accés a la xarxa ha vingut en tres onades —accés físic, competència digital i empoderament (Peña-López; Bebea; González, 2017)—, és en la darrera on la qüestió de la seguretat pren més importància. És cert que el debat de la seguretat sovint s'ha centrat en les dues primeres: accedir a la xarxa de forma segura per evitar virus i tenir prou competència per utilitzar la xarxa sense entrar en

riscos o incórrer en danys (personals o materials). Tanmateix, és a mesura que parlem d'empoderament on el concepte de *seguretat* es torna més difús al mateix temps que més complex i interessant.

És en la fase de l'empoderament digital on l'individu no només utilitza la xarxa de forma instrumental, sinó estratègica. On pren constantment decisions –conscients o implícites– que afecten les seves opcions i comportaments futurs. És aquí on es confonen les dimensions del ser i l'estar (a la xarxa) i el qui soc, què faig, com a persona en l'àgora global, qui són els altres, quins són els espais, com s'hi interactua, què és cert, què és fals, què és mutable segons el context. La identitat i la socialització passen a ser dinàmiques en una xarxa que és ja no una finestra en un ordinador, sinó una extensió d'una realitat viva que es confon en un constant relat transmèdia (Costanza-Chock, 2014; Moloney, 2014; Scolari, 2018).

La conformació d'aquest nou espai va en paral·lel al funcionament dels estats, que proveeixen un entorn geogràfic delimitat dins del qual tenen aplicació unes normes i on l'estat té la potestat de fer-les complir. Davant l'absència –o presència parcial i, encara més, influència encara tangencial– dels estats en els nous entorns virtuals, la seguretat –entesa en un sentit ampli com vetllar per la pròpia identitat, per les relacions autèntiques, les transaccions dins un marc de confiança, etc.– corre en gran mesura a càrrec del ciutadà.

3 L'aprenentatge i el coneixement

Lev Vygotsky (1978) defineix la *zona de desenvolupament proper* com "la distància entre el nivell de desenvolupament real, determinat per la resolució de problemes independent i el nivell de desenvolupament potencial determinat mitjançant la resolució de problemes sota l'orientació per a adults o en col·laboració amb companys més capaços". És a dir, que és allò que és a l'abast de qui aprèn però que necessita l'acompanyament d'un "tercer més competent". Tradicionalment, s'ha associat aquest tercer amb la figura de l'educador i, en particular, amb el professor, amb l'escola.

Internet canvia radicalment el concepte de *tercer més competent* per obrir l'aprenentatge a tot un entorn al voltant de qui aprèn (Castañeda; Adell, 2013), conformat no només per persones, sinó per un seguit d'artefactes que hom pot utilitzar per aprendre, siguin formalment recursos educatius o no.

L'obertura de l'aprenentatge a entorns i actors no formals i informals és una de les grans revolucions que els sistemes educatius estan començant a fer en aquesta revolució digital. Com passava amb la realitat que es construeix en un entorn transmèdia, l'individu es mou ara en dinàmiques de transaprenentatge (Peña-López, 2013) que va reconfigurant per adaptar-les a les seves canviants necessitats de coneixement.

En aquest context, les competències d'aprendre a aprendre per poder aprendre al llarg de la vida deixen de ser un lema per esdevenir una veritable estratègia: l'estratègia conscient de planificar, gestionar i dirigir un mateix el propi aprenentatge.

Sí, vèiem abans, l'estat ha de reconfigurar-se per poder seguir donant les coordenades de les noves geografies, els nous marcs reguladors, les noves eines de la identitat i la socialització; les institucions del coneixement són ara les que necessiten enxarxar-se per formar part d'aquests entorns d'aprenentatge ara centrats no en elles mateixes, sinó en l'individu que aprèn.

4 Les comunicacions

A grans trets, acabem de descriure el pas de les institucions que fan les coses a les institucions que faciliten les coses. I ho fan, això de facilitar, a base de crear xarxes, xarxes on són —o han de ser— un node fonamental, perquè només essent part fonamental d'una xarxa hom pot articular-la de veres.

El mateix, però en el sentit invers, succeeix amb el ciutadà. És a dir, passa de tenir un paper marginal o instrumental a les relacions de poder i de producció per esdevenir un altre node dins una estructura de xarxa molt més horitzontal que les tradicionals jerarquies, verticalment encapçalades per les institucions.

La part més interessant d'aquest ciutadà que ho esdevé en una societat xarxa és que no cal que ho faci ni tan sols de forma conscient. Avui, en un entorn totalment digitalitzat, comunicar és fer, com comunicar és ser; i fer és comunicar, com ser és comunicar. Tot acte queda registrat i comunicat, i moltes comunicacions esdevenen actes de facto. De la mateixa manera, només qui comunica i es comunica esdevé part d'una xarxa d'informació i, per tant, hi obté una identitat, com el fet de conformar aquesta identitat i aquesta xarxa relacional acaba essent una forma de comunicar-se.

Esdevé radicalment rellevant i absolutament estratègic, doncs, prendre consciència de com conformem qui som a partir d'allò que fem, prendre consciència de com i on i amb qui ens comuniquem per l'impacte que té, ara, en les nostres vides, començant per les relacions afectives i professionals (Warburton, 2010; White; Le Cornu, 2011).

Aquesta realitat automatitzada, per una banda, així com la presa de consciència sobre la necessitat de tenir-ne una estratègia, per una altra, han comportat la transformació absoluta dels actors i els espais, així com de la naturalesa i resultat de les seves interaccions.

5 El Govern Obert com a resposta

La definició clàssica de *Govern Obert* proposa un procés progressiu d'informació, comunicació i de retorn de sobirania al ciutadà a partir de tres àmbits de treball (que no necessàriament han de succeir de forma seqüencial): informació, participació i col·laboració. L'àmbit d'informació consisteix a obrir per defecte tot allò amb què treballa l'Administració, ja siguin informació i dades amb què pren les decisions; els protocols, procediments i instruments que utilitza, i el resultat de la seva acció política (el fonament rere la transparència i les dades obertes). L'àmbit de participació té a veure amb tot allò que sigui escoltar el ciutadà, ja sigui de forma tàcita (conegut habitualment com a *escolta activa*) ja sigui de forma explícita dins els diversos instruments de participació ciutadana com els processos deliberatius o els pressupostos participatius. Finalment, la col·laboració (de vegades codecisió) relega en el ciutadà el fet mateix d'executar directament polítiques públiques.

És obvi que el catalitzador de la possibilitat del Govern Obert és la tecnologia. Informar-se, comunicar-se, prendre decisions col·lectives i dur-les a terme i gestionar-les són ara ordres de magnitud més factible gràcies a les tecnologies de la informació i la comunicació (valgui la redundància), a tots els nivells: recursos materials, temps, conveniència i mil aspectes més.

A aquesta visió tecnològica del Govern Obert —perquè es pot—, econòmica —és més eficient—, política —és més legítima— o politològica —és més eficaç—, creiem convenient afegir-n'hi una altra.

Voldríem posar l'atenció sobre una aproximació sociològica del Govern Obert: considerar la transformació de les institucions públiques com a resposta a les transformacions que la revolució digital ha imprès a la conformació i el desenvolupament de les persones, l'arquitectura de les societats i la definició dels estats i les seves institucions. Així, el Govern Obert, a més de ser possible, eficient, legítim o eficaç ha de ser transformador. I transformador en un sentit no organitzatiu, sinó social: quin tipus d'institucions públiques democràtiques necessitem per a la gestió d'allò col·lectiu *després* de la revolució digital? Quin tipus de ciutadans, entesos aquests com a persones membres d'una societat amb els seus drets i responsabilitats?

6 La biblioteca com a mitjà

És la biblioteca un instrument per a la formació de ciutadans? És la biblioteca un instrument per a la formació de ciutadans actius, que acceptin la responsabilitat del fet de ser ciutadans, de vetllar per la gestió d'allò públic de forma col·lectiva i comunitària?

La biblioteca ha desenvolupat diverses funcions en resposta al context històric i social: d'arxiu i consulta de documents legals, l'aprenentatge dels erudits i l'educació de governants i elits, la formació de mà d'obra qualificada.

Si bé la formació de ciutadans lliures i crítics ha pogut ser, sovint, percebuda com (també) una tasca (més) de la biblioteca, és possible que mai abans hagi tingut una importància tan cabdal. Primer, perquè fins fa relativament poques dècades no totes les persones eren ciutadans amb tots els drets cívics i polítics reconeguts —afirmació encara objectable avui en dia, fins i tot a les democràcies més avançades. Segon, perquè la democràcia, en general, i les institucions públiques, en particular, no estaven en el perill de recessió *estructural* en què la revolució digital i les noves tensions tecnològiques i socials les ha situades (Peña-López, 2019).

Mentre ens emboliquem en *com* han de ser les biblioteques a la societat digital, creiem que val la pena posar l'èmfasi en el *perquè* de les biblioteques a la postdemocràcia (Crouch, 2000). Les dues perspectives són tan complementàries com diferents.

Si acceptem la premissa que vivim en una profunda transformació del paper de les institucions públiques i la governança de la vida en comú, que aquests estats necessiten de forma urgent i compromesa la concurrència dels ciutadans, que l'ordenació d'aquesta concurrència entre estats i ciutadans pot ser el govern obert, que aquest govern obert requerirà renovades definicions, tasques i competències tant d'institucions com de ciutadans, si acceptem tot això, necessàriament se'n deriva que ens calen, també, institucions que formin i acompanyin aquests nous ciutadans i aquestes noves institucions.

Aquesta formació i aquest acompanyament és, aquesta vegada, dins un ecosistema informatiu riquíssim. No es tracta, doncs, ja mai més, de com accedir a recursos escassos i com gestionar la incompletesa de la informació sinó, tot el contrari, com posar ordre a l'excés i com gestionar l'ecosistema mateix, un ecosistema que, com el gat de Schrödinger, és sensible i canviant a la nostra actuació.

La informació defineix qui som, què fem, com ens socialitzem i com ens organitzem com a col·lectiu. Qui som, què fem, com ens socialitzem i com ens organitzem com a col·lectiu defineix la (nova) informació. La informació ha deixat de ser un recurs per conformar un sistema que ve a solapar-se amb els altres sistemes d'organització humana; un sistema que cal definir, que cal governar i en el qual cal ser competent per actuar-hi; un sistema complex perquè interactua i afecta tots els altres, i viceversa.

Qui ha d'orientar, formar i acompanyar les institucions i els ciutadans en aquest nou ecosistema?

Bibliografia

Augé, M. (1995). *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. New York: Verso.

Castañeda, L.; Adell, J. (ed.) (2013). *Entornos Personales de Aprendizaje: claves para el ecosistema educativo en red*. Alcoy: Marfil.

Costanza-Chock, S. (2014). *Out of the Shadows, Into the Streets! Transmedia Organizing and the Immigrant Rights Movement*. Cambridge: MIT Press.

Crouch, C. (2000). *Coping with Post-Democracy*. London: Fabian Society.

<<https://www.fabians.org.uk/wp-content/uploads/2012/07/Post-Democracy.pdf>>. [Consulta: 10/10/2019].

Echeverría, J. (1999). *Los Señores del aire: Telépolis y el Tercer Entorno*. Barcelona: Destino.

Moloney, K. (2014). "Multimedia, Crossmedia, Transmedia... What's in a name?". *Transmedia journalism*, April 21. [blog]. <<http://transmediajournalism.org/2014/04/21/multimedia-crossmedia-transmedia-whats-in-a-name/>>. [Consulta: 09/09/2019].

Peña-López, I. (2013). "Heavy switchers in translearning: From formal teaching to ubiquitous learning". *On the horizon*, vol. 21, no. 2, p. 127–137.

— (2016). "Open Government: A simplified scheme". *ICTlogy*, February, 28. [blog]. <<http://ictlogy.net/review/?p=4394>>. [Consulta: 09/09/2019].

— (2019). "L'Estat com a plataforma: la participació ciutadana per la preservació de l'Estat com a bé comú". [en premsa]. *Nota d'economia*, núm. 105.

Peña-López, I.; Bebea, I.; González, G. (2017). *Inclusión en la era de la Postdemocracia. Informe del estudio. Octubre 2016*. El Prat de Llobregat: Fundación Esplai.

<http://fundacionesplai.org/debates/wp-content/uploads/sites/3/2017/01/Informe_final_Inclusio%CC%81n-en-la-era-de-la-postdemocracia.pdf>. [Consulta: 09/09/2019].

Prat de la Riba, E. (1914). "Missatge en la presa de possessió de la Presidència de la Mancomunitat de Catalunya, 6 d'abril de 1914". En: *Enric Prat de la Riba*. A cura de J. M. Ainaud de Lasarte; A. Balcells. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Proa, 2000, vol. III, p. 761.

Scolari, C. (2018). *Transmedia literacy in the new media ecology: White paper*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. <<http://hdl.handle.net/10230/33910>>. [Consulta: 09/09/2019].

Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.

Warburton, S. (coord.) (2010). *Digital Identity Matters*. Rhizome awareness report. London: King's College London.

White, D. S.; Le Cornu, A. (2011). "Visitors and Residents: A new typology for online engagement". *First Monday*, vol. 16, no. 9. <<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/3171/3049>>. [Consulta: 09/09/2019].

[Entrada \(/user/login?destination=node/526\)](/user/login?destination=node/526)

Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals (UB) (<http://www.ub.edu/biblio>)

Carrer Melcior de Palau 140, 08014-Barcelona

Graus (<http://www.ub.edu/biblio/futurs/>)

Màsters (<http://www.ub.edu/biblio/masters/masters.html>)

Doctorat (<http://www.ub.edu/biblio/doctorat-dinformacio-i-documentacio-/doctorat-dinformacio-i-documentacio-en-la-societat-del-coneixement.html>)

Altres estudis (<http://www.ub.edu/biblio/cursos-de-formacio-continuada/altra-oferta-formativa.html>)

Recerca (<http://www.ub.edu/biblio/recerca/7.html>)

Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació (UOC)

(http://www.uoc.edu/porta/ca/estudis_arees/ciencias_informacio_comunicacio/docencia/index.html)

Rambla del Poble Nou, 156, 08018-Barcelona (publicacions@uoc.edu (mailto:publicacions@uoc.edu))

Oferta formativa

(http://www.uoc.edu/portal/ca/estudis_arees/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/oficials/index.html)

Coneix la UOC (<http://www.uoc.edu/portal/ca/universitat/index.html>)

Recerca i innovació (<http://www.uoc.edu/portal/ca/recerca-innovacio/index.html>)

Viu la UOC (<http://www.uoc.edu/portal/ca/viu-la-uoc/index.html>)

Estudia a la UOC (<http://estudis.uoc.edu/>)
